

a keresztény középkorból pedig nemcsak az intézményeket bemutató néhány szemelvénynek lehet helye, hanem egy-két igazi pædagogiai részletnek is az egyházatyákból (pl. tanítónőképzőkre való tekintettel Jeromosból). A XVII. századból — mint említettük — nem szabad elmaradnia Locke-nak; a XVIII-ikből Felbigernak; a XIX-ikből Fröbelnek. Esetleg Herbert Spencerből is vehetők részletek. Igen fontos, hogy a nem magyar írók műveiből vett szemelvények fordításai valóban jók legyenek. Mindenesetre sok tanulságot fog majdan meríthetni e könyv szerkesztője Heilmannak imént megjelent forráskönyvéből, melyre a szakférfiak figyelmét felhívjuk.* (f).

★

Willmann Ottó. Aus Hörsaal und Schulstube. Gesammelte kleinere Schriften zur Erziehungs- und Unterrichtslehre. Freiburg im Breisgau. 1904. 328. l. Ára 3 márka 60. f.

Ezek a dolgozatok a szerző didaktikai főművét akarják kiegészíteni. Terjedelmes olvasottság, nagy történeti erudíció, az elmékedésnek gyakran szómagyarázatból kiinduló, de azért kifejlésében messzeható módja, jellemzi őket; másrészt az a sajátosság, hogy a szerző pædagogiai felfogása most már kifejezetten katolikus theologiai alapon áll. «Az igazság csak egy: hit és ész csak különböző utak, melyek az igazsághoz vezetnek s melyek az igazságnak majdani szemléletében, a tulvilági életben találkozni fognak. A racionalisztikus pædagogia, mely nem képes a belátásig hatolni, tudománytalan; a tudományos pædagogia az igazi philosophia révén a theologiával bensőséges kapcsolatban van.» Hogy katolikus jellegű theologiáról van szó, arra nézve a könyv tartalma semmi kétséget sem hagy fenn.

Természetes, hogy ezen alaptételeinél fogva a szerzőnek mindenütt rokonszenveznie kell a scholaszticizmussal, mellyel szemben az ujkori philosophiai rendszereket csak szurrogátumoknak tekinti. Ezen alapfelfogása az oka annak, hogy oly kicsinyléssel viseltetik a felvilágosodás korának pædagiája iránt. Ezért van, hogy a legmesszebbmenő ellentétbe helyezkedik minden állami pædagiával; ezért mondja, hogy a neveléstörténet eddigi szabása egyoldalúan protestáns volt. Ezért hangsúlyozza, (51. l.) hogy a katolikus álláspont minden pædagogiai egyoldalúságtól ment; ezért (s nem abszolút

* Hasonló könyv jelent meg legújabbán: Lesebuch zur Geschichte der Pädagogik. Zunächst für Seminarzöglinge von Dr. Karl Kretschmer. Ára 5 mk. Habelschwerdt, 1906. 528 l.

nevelői érdemeik miatt) nyerik meg tetszését a magyar szerzetesrendek iskolái, melyek — mint felfogja a dolgot — a teljes önrendelkezés és az állami gyámkodás között a kellő középhelyet foglalják el. Ezért (és nem más egyetemes okok miatt) értékeli oly rendkívüli módon Aristotelest; ezért tekint vissza oly meleg érzelmekkel a régi szabású tudós iskolákra, pl. a bencéseknek Mária-Einsiedelben lévő híres tanintézetére, melyben a hagyományos philosophiai tanulmányt oly bőséges óraszámokban tanítják.

Magukban e becslésekben lehet találni igazságokat is; nemkülönben a szerzőnek ama kijelentésében, hogy az iskola nem regále-ügy, mint a posta, s hogy Tisza István gróf, kit Willmann ismételve idéz, helyesen hangsúlyozta az egyházaknak a művelődés körüli érdemeit s kívánatos közreműködésüket az ifjúság nevelésében; csakhogy ezen igazságok elismeréséhez nincs szükség Willmann theologiai vagy felekezeti kiinduló pontjaira, általában arra az egyoldalú nézőpontra, melyből a jelenségeket szemléli. A scholasticismust komolyan senki sem becsméri, mert mindenki tudja, hogy ez a szellemi mozgalom, mint minden más, szükséges láncszem volt az emberi gondolkodás fejlődésében. A 18. századbeli «Aufklärung» szertelen magasztalásával számbavehető történeti munkában ma már nem találkozunk; a magyar szerzetesek iskoláit szeretni lehet és kell valláserkölcsei és hazafias munkásságukért, anélkül, hogy az ember hadat izenne az államnak; Aristotelesnek nagy hatását a tudományok történetében nincs, aki érdeme szerint ne méltatná; valamint, hogy éppen nem szükséges visszakivánnunk a régi egyoldalú tudós iskolát, hogy a philosophiai tanulmány intenzívebb művelését középiskoláink legfelsőbb osztályaiban kívánatosnak tarthassuk.

Hogy Willmann ez a szélsőséges álláspontja hová képes elragadni, arra elég néhány példát felhozni a szóban lévő műből. A 99—103. lapokon azzal a kérdéssel foglalkozik a szerző, hogy Goethe «Faustjában» melyek a «katholikus elemek»? s megállapítja, hogy a mű első részének alaphangulata katolikus; hozzáteszi azonban, hogy «a kidolgozás, főleg a későbbi toldások okozta torzítások miatt, nem elégíti ki a katolikus öntudatot.» A világ egyik legegységesebb és legemberibb költői alkotásának ilyen értékkelésével ép oly kevésbé rokonszenvezhetünk, mintha pl. valakinek eszébe jutna, hogy a mi Vörösmartynkban keresse a protestáns vagy Árnny János «Toldi»-jában a «katholikus elemeket.» Ép ilyen szűk gondolatmederbeszorul az ausztriai katolikus Schulverein hivatásáról szóló cikkely (306—312), melyben a szerző, a módszer kizárólagosságát tekintve, már igen messze eltávolodik attól a Willmantól, akit még a «Didaktik als Bildungslehre» című munkában is egyetemes keresztény alapon álló tudósnek ismer-

tünk meg. «Ma már a katolikus élet mindenütt megerősödött; a kishitűség helyet engedett a legörvendetesebb bizalomnak, mely az egyháznak az időlegesebben nyilvánuló bölcs vezetésére és az időket túlélő isteni vezérletére irányul. Minden katolikus szívet az a boldog érzés tölt be, hogy a jövő a mienk . . .»

Mindezen megjegyzések azonban nem vonatkozhatnak Willmann azon dolgozataira, melyekben történeti alapon vagy dogmákhoz nem kötött elmélkedés segítségével fog hozzá a pädagogiai és didaktikai problémákhoz. Mindjárt a gyűjtemény legelső száma sok tanulságos fejtegetést tartalmaz a didaktika fogalmára és e fogalom időnként való alakulására nézve. Érdekes Schleiermachernek, mint a megelőző, részben szertelen és ellentétes pädagogiai törekvések kiegyenlítőjének s a művelődési élet egészét felkaroló mély elmélkedőnek méltatása; de különösen felkölti figyelmünket az a dolgozat, mely Herbart didaktikájának jó és rossz oldalait mutatja be. A szerző nagyon időszerű pädagogiai kérdések kellő közepébe viszi bele olvasóját, midőn ráutal arra (a különben régóta észrevett körülményre), hogy Herbart pszichológiája és didaktikája mindig csak képzetekkel dolgozik, a képzetek kapcsolódásáról és sorakoztatásáról beszél, tehát a pszichikai mechanizmusra szorítkozik, ellenben a logikai folyamatok jelentőségére kevés ügyet vet s a fogalmak kialakítását úgyszólván elvileg kizárja az oktatásból. «Az ő oktatástanának egyedüli vezetője a pszichologia, mely mellett az ép oly jogosult logikának már nem jut hely.» Willmann szerint egyoldalúság mutatkozik az erkölcsi akarat alakulásának herbarti elméletében is. Elismeri azonban (valamikor sokkal többet is elismert), hogy Herbarttól még akkor is sokat lehet tanulni, ha ellenmondásunkat kelti fel.

Más kapcsolatban hasonlót lehetne állítani az előttünk lévő dolgozatnak legtöbbszöréről is. Még ha teljesen ellenkező nézeteket valunk is mint a szerző, szívesen olvassuk ezeket a dolgozatokat, nemcsak mert szerzőjük nagyon tudós ember, hanem mert érezzük, hogy amit ír, az neki mindenkor igaz meggyőződése. Nem minden felekezeti alapon álló pädagogusról lehet ugyanezt állítani. Willmann álláspontjának ez az őszintesége tiszteletet parancsol akkor is, ha akár a felállított tétellel, akár a bizonyítékokkal nem tudunk egyetérteni. Van azért e kötetben elég, mi eszmét kelt, elmét mozdit, történeti belátásunkat gazdagítja, főleg pedig az oktatásnak a múltba visszamenő szálait és gyökereit segíti felfejteni. Különösen ez az erős történeti tudás és történeti érzék az, ami e dolgozatokat tartalmasakká teszi és a szakférfiak érdeklődését irántok felkeltheti.

(p.)